

ÉLETÜNK A HALÁL UTÁN A SZERZŐI JOG SZEMÜVEGÉN KERESZTÜL

Mór-Baranyai Anna

„Az alkotás, a teremtés az egyetlen pofoncsapás, amitől egy kicsit megtántorodik a halál. A művészet a viszonylagos, időleges halhatatlanság gyönyörű formája. Csak verseket, festményeket, szimfóniákat szegezhetünk szembe a halálnak.”

Keszei István

1. Élet-halál kérdése

A halál eljövetele életünk természetes része, bekövetkezése esetén azonban mégis számos megválaszolásra váró kérdés merülhet fel. Életünk folyamán e kérdések közül leggyakrabban a materiális javak helyzetének rendezésén elmélkedünk, és ez az a problémakör, amelynek megoldásában a hatályos jogszabályaink is a legnagyobb segítséget nyújtják. Akadnak továbbá olyanok is, akik arról vízionálnak, hogy az utókor vajon emlékezni fog-e rájuk és amennyiben igen, milyennek látja majd őket? Természetesen számos más kérdésen is törhetjük, és törjük is a fejünket, e víziók azonban – feltehetőleg – ritkán fókuszálnak arra, hogy a még életünk során létrehozott szellemi alkotásaink sorsa vajon milyen fordulatot vesz majd, amikor mi magunk már nem leszünk képesek rendelkezni felettük. Pedig az ilyen gondolatok meglehetősen szorgalmazandók lennének, tekintettel arra, hogy életünk során számtalan szellemi alkotást, azon belül is kiváltképp szerzői jogi védelem alá eső művet halmozunk fel – függetlenül attól, hogy tudunk-e róla, vagy sem. E művek pedig nem csupán olyan vagyoni értékkel bíró jogok hordozói lehetnek, amelyekből örökösaink adott esetben profitálhatnak, hanem gyakorta személyiségünk tovább élésének és a rólunk való emlékezésnek kulcsszereplői is egyben. Mindennek fényében pedig talán

nem túlzás azt állítani, hogy jóval nagyobb figyelmet lenne célszerű szentelni szerzői alkotásaink halálunk utáni sorsának.

Mielőtt elhessegetnénk a témáról való gondolkodást egy szerény, de meglehetősen elhamarkodott olyan kijelentéssel, miszerint nem vagyunk művészek, vizsgáljuk meg közelebbről a hatályos szerzői jogi szabályozást és máris mást gondolunk majd. A jelenleg hatályos szerzői jogi törvényünk (1999. évi LXXVI törvény, a továbbiakban: Sztj.) 1. szakaszának értelmében szerzői jogi oltalom alá esik az irodalom, a tudomány, valamint a művészet valamennyi alkotása, a védelem pedig magával az egyéni és eredeti mű létrehozásával¹ keletkezik. Tekintettel arra, hogy a szerzői jogi oltalom megléte nem függ semmiféle mennyiségi, minőségi vagy esztétikai jellemzőtől, továbbá regisztratív vagy konstitutív aktustól² sem, a védelem a mű születésétől kezdődően *ipso iure* tapad az alkotáshoz. Ez a – szakirodalomban formalitásmentes³ oltalomnak nevezett – védelem tehát azt eredményezi, hogy bármely olyan alkotás, amely (alkotó) szellemi tevékenység nyomán jött lére, és magán hordozza a szerző – vagyis az alkotást létrehozó személy – egyéniségének lenyomatát⁴, továbbá ezen lenyomat következtében eredeti műnek, azaz a tartalmi és a formai elemek kifejezőmódja⁵ ('expression'⁶) tekintetében a többi alkotástól különbözőnek – s nem más mű szolgálai átvételének⁷ – minősül, úgy pusztán a megalkotás reálaktusánál⁸ fogva az alkotáshoz, mint folyamathoz személyhez fűződő és vagyoni jogok tapadnak. A személyhez fűződő és vagyoni jogok egyvelegének jogosultja pedig – alapesetben – a szerző, aki – az Sztj. 4. § (1) bekezdés értelmében – nem más, mint az a személy, aki a művet, vagyis a bármilyen egyéni és eredeti alkotást megalkotta, létrehozta. Összeolvasva tehát a törvény

¹ 1999. évi LXXVI. törvény a szerzői jogról (Sztj.) 1. §

² Kecskeméti Ágnes: A szellemi alkotások öröklési jogi kérdései – szerzői jogok a hagyatékban. *Közjegyzők Közlönye*, 2020/2. 71/72. <https://szakikkadatbazis.hu/doc/9033161>

³ Pogácsás Anett: Garancia vagy akadály? A szerzői jogról való lemondás tilalmának helye egy rugalmas szerzői jogi rendszerben. *Infokommunikáció és Jog*, 2017/1. 38.

⁴ Kúria P.I.3581/1934.; Gyertyánfy Péter: *Szerzői jogi védelem: a szerzői mű egyéni, eredeti jellege. Jogászvilág*, 2020. <https://tinyurl.com/46sujfwy>

⁵ Legeza Dénes (szerk.): *Szerzői jog mindenkinek*. Budapest, Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala, 2017. 58. <https://tinyurl.com/yus7ebx4>

⁶ TRIPS megállapodás 9. cikk 2. pont [WTO: a szellemi tulajdonjogok kereskedelmi vonatkozásairól szóló egyezmény, A Tanács 94/800/EK határozata (1994. december 22.) a többoldalú tárgyalások uruguayi fordulóján (1986–1994) elért megállapodásoknak a Közösség nevében a hatáskörébe tartozó ügyek tekintetében történő megkötéséről, HL L 336., 1994.12.23., 1–2. o.

⁷ Gyertyánfy Péter (szerk.): *Nagykommentár a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvényhez*. Budapest, Wolters Kluwer, 2023. 9.

⁸ Uo. 82.

e két rendelkezését, világosan körvonalazódik, hogy a szerzői alkotások körébe nem csupán kedvenc regényeink vagy szülővárosunk impozáns épületei tarthatnak, hanem akár a középiskolai esszék vagy a rögtönzött előadások is. Legeza Dénes szavaival élve: „Csak húzzunk néhány vonalat vagy készítsünk egy szelfit, és máris mindannyian szerzőkké válhatunk!”⁹

Amennyiben pedig létrehozunk egy művet, amely – nagy valószínűséggel – túléli alkotóját, akkor máris adja magát a kérdés, hogy hogyan is alakul a szerző halála után hátramaradott szerzői alkotások sorsa? Nos, itt érkezünk el jelen tanulmányhoz, amelynek célja megvilágítani a szerzői jogi jogutódlás néhány problémákkal átszőtt gócpontját, vagy másszóval: megsejlelni a halál utáni létet a szerzői jog szemüvegén keresztül.

Tekintettel a szerzői jogi műtípusok sokszínűségére, valamint a különböző alkotói formációkban (pl. közös művek), illetve viszonyokban (pl. munkaviszonyban) létrehozott művek eltérő szabályaira, szükséges jelen tanulmány vizsgálódási kereteinek körülhatárolása. Jelen értekezés tehát a – tág értelemben vett¹⁰ – közös művek és a munkaviszonyban létrehozott művek körébe nem tartozó olyan szerzői jogi védelemben részesülő alkotások jogutódlási kérdéseire koncentrálnak, mely művek kívül esnek az átruházható alkotások kategóriáján, nem tartoznak közös jogkezelés alá, továbbá amelyek esetében a jogutódlás természetes személy jogutódok javára a szerző halála folytán következik be.¹¹ A tanulmány e műveken belül is kifejezetten az olyan műtípusokkal kapcsolatos jogutódlási nehézségeket mutatja be, mely alkotások bárki által könnyedén létrehozhatók (pl. a korábban már említett esszé), illetve rendszerint materiális¹² formát öltenek (pl. egy festmény vagy szobor).

⁹ Legeza i. m. 11.

¹⁰ Pogácsás Anett – Ujhelyi Dávid: *Szellemi alkotások joga*. Budapest, Pázmány Press, 2022. 56.

¹¹ Hangsúlyozandó, hogy a dolgozat keretein belül a jogi személyek jogutódlási kérdéseinek vizsgálatára nem kerül sor, a dolgozatban tehát – noha a fogalmak különbözőségével a szerző tisztában van – a jogutódlás szó az öröklés szinonimájaként értelmezendő és kezelendő.

¹² A digitális formában létrehozott (és tárolt) művek szerzői jogi jogutódlási kérdéseinek vizsgálatát mellőzi e dolgozat.

2. Művek, jogok, kérdések

2.1. Művek

Hatályos szerzői jogi szabályozásunk – szabályozási konstrukcióból (is) kiolvasható – célja, hogy minél több műtípust vonjon a szerzői jog védőhálója alá. Ennek köszönhetően, bár az Szjt. ad egy exemplifikatív felsorolást a szerzői jogi védelem alá tartozó műtípusokról,¹³ továbbá egyes műveket kizár az oltalomképeség alól,¹⁴ kimerítő listát a törvény nem állít, amely alapján tételesen ellenőrizni tudnánk, hogy az általunk létrehozott alkotás szerzői mű-e, avagy sem. Bár ez a szabályozási megoldás egyfelől oltalomkiterjesztő hatású, másrészt azonban megnehezítheti – főképp a jogban nem jártas – személyek szerzői jogi jogutódlását, hiszen nem egyszer már az is problematikus lehet, hogy egyes művekről eldöntsük: fennáll-e rajtuk az oltalom, avagy sem? Ennek a szerzői jogi jogutódlás körében azért van relevanciája, mert amennyiben akár a szerző, akár az örökösök nincsenek tisztában az adott mű szerzői jogi jellegével, könnyedén úgy kezelhetik az alkotást, mint a hagyaték többi tárgyát, noha elméletileg – amint azt a későbbiekben látni fogjuk – a szerzői alkotások nem úgy viselkednek, mint a tulajdonjog többi tárgya.

Tovább árnyalja a képet és semmiképp sem könnyíti meg a jogutódlás következtében kialakult helyzetet, hogy a szerzői jogi védelem meglétéhez valamely műnek nem feltétlenül kell tárgyasult formát öltenie, valamint az is, hogy amennyiben adott esetben az alkotás be is sorolható a Ptk.¹⁵ szerinti dologfogalom alá, az akkor sem úgy viselkedik, mint a tulajdonjog többi tárgya. Bár tény, hogy maga az alkotás megnyilvánulhat egy birtokba vehető testi tárgy – pl. szobor vagy könyv – formájában, az azon fennálló szerzői jogot (mely a tulajdonjoghoz hasonló abszolút szerkezetű,¹⁶ negatív¹⁷ jogviszonyt eredményez) a törvény mégsem a műnek e tárgyasult formában való megjelenése miatt védi,¹⁸

¹³ Szjt. I. § (2) a)–p) pont.

¹⁴ Szjt. I. § (4)–(7) bek.

¹⁵ 2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről (Ptk.) 5:14. §

¹⁶ Petkó Mihály: A monista felfogás érvényesülése a szerzői jogi törvényben. *Debreceni Jogi Műhely*, 2005/1. Az abszolút szerkezetű jogviszony lévén tehát alapvetően egy jogosult van (a szerző), s vele szemben mindenki más kötelezett.

¹⁷ Legeza Dénes (szerk.): *Szerzői jog mindenkinek*. Budapest, Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala, 2023. 100. <https://tinyurl.com/3brfptx4> A negatív jogviszony sajátossága, hogy a kötelezett(ek) a jogosult, azaz a szerző szerzői jogainak megsértésétől való tartózkodásra, valamint e jogok tiszteletben tartására köteles(ek).

¹⁸ Tehát a védelem tárgya nem maga az alkotás, hanem az azon fennálló szerzői jog.

hiszen „Ezek az alkotások, bár sokszor szintén fizikai formában jelennek meg, konkrét anyagi formájuktól elkülönülten, attól függetlenül léteznek és hasznosíthatók.”¹⁹ E megállapítással elsőre nehezen összeegyeztethetőnek tűnik a Nagykomentár azon kijelentése, miszerint „nem a szellemi tevékenységet, hanem annak eredményét, a művet védi a törvény”,²⁰ az állítás alapján ugyanis könnyedén arra a következtetésre juthatnánk, hogy a műnek mégis valamiféle tárgyasult formát kell öltenie, dacára annak, hogy egyébként a szerzői alkotások az immateriális javak²¹ körébe tartoznak. A Nagykomentár azonban soron következő passzusában feloldja ezen – látszólagos – ellentétet, hiszen

„Valójában nem a mű maga a védelem tárgya, hanem a művel kapcsolatban a jogosultat illető jogok, vagyis a szerzői jogi jogviszony képezik a szerzői jogi szabályozás tárgyát, azonban e jogviszonynak elengedhetetlen eleme, közvetett tárgya a szerzői mű.”²²

A szerzői jogi jogutódlás első nehézségét tehát az adott alkotás műfogalom alá történő besorolása adja, vagyis annak eldöntése, hogy az általunk létrehozott egyéni eredeti alkotás oltalomképes-e. Amennyiben ugyanis a mű nem oltalomképes, szerzői jogi jogutódlásról sem beszélhetünk, amennyiben azonban az alkotást védi a szerzői jog, akkor az azon fennálló jogok, illetve a műpéldány tekintetében egyaránt – akár külön-külön is – lehetséges a jogutódlás.

2.2. Jogok és kérdések

A következő jogutódlási nehézség a műpéldány és az azon fennálló jogok kapcsolatából fakad, amelyet tovább bonyolít a személyhez fűződő és a vagyoni jogok viszonya. A szerzői jog a személyhez fűződő és a vagyoni jogok komplex elegye, mely jogok bár kötődnek a tárgyasult műhöz, mégis függetlenek attól, azok ugyanis „az anyagi hordozóiktól függetlenül létező, testetlen és fizikailag nem birtokolható”²³ jogok. Először tekintsük át a jogok és a műpéldány kap-

¹⁹ Legeza i. m. 11.

²⁰ Gyertyánfy i. m. 6.

²¹ Legeza (2023) i. m. 9.

²² Gyertyánfy i. m. 6.

²³ Boytha György: A szellemi alkotások joga és az új Ptk. *Polgári Jogi Kodifikáció*, 2000/3. 14.

csolatából fakadó nehézségeket, majd a személyhez fűződő és a vagyoni jogok közötti relációból fakadó problémákat.

Bár a szerző a szerzői jogairól életében meglehetősen korlátozottan rendelkezhet csak, a szerző rendelkezési autonómiája a műpéldányok tekintetében gyakorlatilag korlátlan. Ebből pedig nehézségek fakad(hat)nak, hiszen a műpéldány átruházása nem eredményezi az azon fennálló jogok átszállását is. Példával szemléltetve: amennyiben írunk egy verseskötetet, majd azt díszcsomagolásban odaajándékozunk egy kedves barátunknak, a megajándékozott ugyan megszerzi a kötet feletti tulajdonjogot, a szerzői jogokat azonban nem, így nem lesz jogosult többek között a kötetet kiadni vagy nyilvánosságra hozni. A műpéldányt ezt követően ugyan tovább ajándékozhatja, de az azon fennálló szerzői jogok egészen a szerző haláláig a szerzőnél maradnak, aki sem a személyhez fűződő, sem pedig a vagyoni jogait nem ruházhatja át a műpéldánnyal együtt.

A szerző halála esetén hasonló jelenség érthető tetten, vagyis amennyiben bármilyen módon – akár pl. halál esetére szóló ajándékozással vagy hagyomány útján – valamely személy egy szerzői jogi alkotás műpéldányának tulajdonába jut, az nem jelenti automatikusan az azon fennálló szerzői jogok megszerzését is. Sőt, épp ellenkezőleg: ha a szerző nem rendelkezik a műpéldányon fennálló szerzői jogokról, akkor a műpéldány megszerzője nem lesz szerzői jogi jogosult (jogutód). Szemben az élők közötti ügyletekkel, a szerző halála esetére már rendelkezhet jogairól,²⁴ azon belül is a vagyoni jogokról, így, ha az adott személy a szerző halála következtében jut a műpéldányhoz, azon – a szerző ilyen irányú rendelkezése esetén – a vagyoni jogokat megszerezheti (élők között erre a jogok forgalomképtelensége miatt nincsen lehetőség).

A jogutódlás körében tehát két fő probléma merülhet fel: (1) egyrészt, a vagyoni jogok nem szállnak át automatikusan a műpéldánnyal együtt, így a vagyoni jogok megszerzéséhez a – néhai – szerző erre vonatkozó, kifejezett rendelkezése szükséges; (2) másrészt, ha a szerző rendelkezik is a vagyoni jogok átszállásáról, elképzelhető a személyhez fűződő jogok tekintetében más lesz a jogosult, e két ‘jogcsokor’ így akár két külön jogosulthoz vagy jogosulti körhöz is vándorolhat. Ha pedig a személyhez fűződő és a vagyoni jogi jogosult nem ugyanaz a személy, akkor a vagyoni jogi jogutód a személyhez fűződő jogok jogosultjának hozzájárulása nélkül gyakorlatilag nem tud élni jogaival,

²⁴ Sztj. 9. § (4).

hiszen a mű hasznosításának előfeltétele lehet az olyan személyhez fűződő jogok gyakorlása, mint pl. a nyilvánosságra hozatal.²⁵

Ezen utóbbi oka a hazánkban hatályban lévő (mérsékelt) monista szerzői jogi rendszer, amelynek következtében jelenleg hatályos törvényünk alapvetően a szerzői jog közvetlen tárgyának a személyhez fűződő és a vagyoni jogok szoros összefonódásaként kialakult egységet²⁷ tekinti. Számos esetben így az egyik megléte a másik gyakorlásának előfeltétele, melyre kiváló példa a nyilvánosságra hozatalhoz fűződő jog, mint a személyhez fűződő jogok egyik nevesített alkotóeleme. E jog gyakorlása nélkül a felhasználás, illetve annak engedélyezése sem lehetséges, hiszen azáltal, hogy a személyhez fűződő jog jogosultja dönt a nyilvánosságra hozatalról, egyidejűleg arról is határoz, hogy az adott mű felhasználásra kerülhessen-e, vagy sem.²⁸ A szerzői jogi – halál esetén bekövetkező – jogutódlás során a vagyoni és a személyhez fűződő jogok eltérően viselkednek. A vagyoni jogok az Szjt. értelmében „örökölhetők, róluk halál esetére rendelkezni lehet”,²⁹ így e jogosultságok végintézkedésen alapuló, illetve törvényes öröklés útján is átszállhatnak a jogutódokra, a jogutódok pedig a szerző, mint „örökhagyó vagyoni személyiségének folytatását”³⁰ jelentik. A vagyoni jogok jogutódlása első ránézésre nagyban hasonlíthat a materiális hagyatéki tárgyakon fennálló vagyoni jogok öröklés útján való megszerzéséhez, azonban a kettő között mégis számos ponton eltérést tapasztalhatunk. A legfőbb eltérést pedig a vagyoni jogokhoz szorosan kötődő személyhez fűződő jogok jelentik, annak az előbbieken ismertetett minden nehézségével együtt. A személyhez fűződő jogok jogutódlása ezzel szemben másként alakul, hiszen azok speciális kegyeleti jogként élnek tovább,³¹ e jogokat tehát a jogutódok – illetőleg

²⁵ Ezt támasztja alá a Fővárosi Törvényszék P.21.790/2017/84. számú ítéletét (érdemi részét tekintve) helybenhagyó Fővárosi Ítéletábla Pf.20.650/2020/6. számú ítéletének [46] pontja is, amely szerint: „A fentiek alapján valamennyi szerzői jogi törvényből az következik, hogy a tulajdonjog és a szerzői vagyoni jogok (felhasználói jogok) elválnak egymástól, a két újabb törvény szabálya pedig az, hogy a műpéldány tulajdonjogát adásvételi szerződés és a műpéldány átadása útján megszerző személy nem szerez automatikusan felhasználási jogot, arra csak felhasználási szerződéssel, vagy kifejezetten ezt nevesítő örökléssel van lehetőség. Mivel tehát elválik a műtárgy, mint dolog tulajdonjoga és a műtárgy, mint szerzői jogi védelem alatt álló mű szerzői joga, a két jog ütközhet is, amikor szükség esetén sor kerülhet alapjogi érdekek összemérésére.”

²⁶ Pogácsás–Ujhelyi i. m. 62.

²⁷ Gyertyánfy i. m. 639.

²⁸ Uo. 114.

²⁹ Szjt. 9. § (4).

³⁰ Fábrián Ferenc: *Előadásszövegek az öröklési jog köréből*. Budapest, Patrocinium, 2014. 7.

³¹ Pogácsás Anett: A közkinccs és a szerzői személyhez fűződő jogok. In: Darák Péter – Koltay András (szerk.): *Ad astra per aspera. Ünnepi kötet Solt Pál 80. születésnapja alkalmából*.

a szerző irodalmi, tudományos vagy művészeti hagyatékának gondozásával megbízott személy – gyakorolhatják,³² a védelmi idő lejártával pedig e jogok megsértése miatt fellépésre jogosultak személyi köre kibővül.³³

Összegezve tehát, a jogok kettősségéből fakadóan problémába ütközhetünk amennyiben a vagyoni és a személyhez fűződő jogok jogosultjává a szerző halála után nem ugyanaz a személy válik, hiszen hiába szerez ebben az esetben vagyoni jogot a jogutód, annak – jogszerű – gyakorlására mégsem lesz képes, amennyiben a személyhez fűződő jogok jogosultja nem kíván jogaival élni. E jelenséget pedig még tovább árnyalhatja, ha a műpéldány tulajdonosának és az azon fennálló jogok jogosultjainak személye nem egyezik, ekkor pedig az sem kizárt, hogy létrejöjjön egy olyan helyzet, ahol a műpéldány tulajdonjogának, a szerző vagyoni jogainak, valamint a szerző személyhez fűződő jogainak jogosultja három különböző személy lesz.

2.3. Szemléltetés és gyógyír a problémára

A fent említett, jogutódlás körében felbukkanó két fő probléma megoldása nem lehetetlen, a kiküszöbölés mechanizmusa pedig egy példával szemléltethető leginkább. A szemléltetés és a 'gyógyír' ismertetése előtt említésre méltó, hogy az Szjt. nem tartalmaz megkötést arra nézve, hogy a szerző halála esetére milyen módon³⁴ rendelkezhet immateriális hagyatékáról,³⁵ mely abból az alapvető követelményből fakad, hogy „az ember vagyónáról ne csak élők között, hanem halála esetére is szabadon rendelkezessen.”³⁶ Amennyiben tehát a szerző akár végrendelettel, akár öröklési szerződéssel, akár halál esetére szóló ajándékozással kíván rendelkezni szellemi alkotásának *post mortem* sorsáról, azt megteheti, ám az (1) és a (2) probléma kiküszöböléséhez fokozott körültekintés szükséges.

A szerzői jogi oltalom alá tartozó alkotások szerző halálát követő sorsáról a szerzőnek lehetősége van – többek között – halál esetére szóló ajándékozás

Budapest, Pázmány Press, 2017. 599., 605.

³² Szjt. 14. § (1).

³³ Szjt. 14. § (2).

³⁴ Ekként pedig „a szerzői jogokról végrendeletben, hagyomány (dologi és kötelmi hagyomány) és meghagyás útján is rendelkezni lehet; a szerzői jogok képezhetik szerződéses végintézkedés (pl. halál esetére szóló ajándékozás) tárgyát is.” Tattay Levente: A szerzők vagyoni jogai. *Közjegyzők Közlönye*, 2001/5. 3–11.

³⁵ Szjt. 9. § (4).

³⁶ Söth Lászlóné: *A végintézkedések*. Budapest, HVG-ORAC, 2001. 13.

útján rendelkezni. Egy halál esetére szóló ajándékozási szerződés következtében az ajándék tárgyát képező alkotás feletti tulajdonjog kétségkívül átszáll a megajándékozottra, de mi történik a műpéldányon fennálló szerzői jogokkal? Röviden: a szerzői alkotások halál esetére szóló ajándékozás, útján történő átruházása és a mű sorsának rendezése meg is valósul, meg nem is. Amennyiben azonban bővebb magyarázattal kívánunk élni, a következőket mondhatjuk el: az átruházott vagyontárgy materiális, az azon fennálló szerzői jogok – melyek jóval hangsúlyosabbak a tárgyasult alkotásnál – azonban nem foghatók meg ekként. A szerzőnek tehát fokozott körültekintéssel kell eljárnia a halál esetére szóló ajándékozási szerződés megkötése során, hiszen abban nem elégséges csupán úgy rendelkezni, hogy például:

„Felek megállapodnak, hogy amennyiben ajándékozott ajándékozót túléli, úgy ajándékozó ekkor készített és ekként meghatározható festménye ajándékozott tulajdonába kerül, ajándékozott pedig az ajándékot köszönettel elfogadja.”

Egy ilyen szerződéses formula minden további rendelkezés(ek) nélküli alkalmazása ugyanis oda vezetne, hogy bár a példa szerinti festmény tulajdonjoga valóban átszállna a megajándékozottra, az azon fennálló szerzői jogok – követve az Szjt. 14. §-ának analógiáját – a vagyoni jogokat öröklő személy(eke)t, vagy a szellemi hagyaték gondozásával megbízott személyt illetnék, így amennyiben a festményt ajándékozás útján szerző személye nem egyezik ezen előbbiekből bármelyikével (márpedig az elsővel fogalmilag kizárt, hogy egyezzen, hiszen a megajándékozott nem lesz örökös,³⁷ a másodikkal való egyezés esetén pedig a szerző belefoglalt olyan rendelkezést a szerződésbe, amely miatt a felvázolt probléma okafogyottá vált), úgy a megajándékozott rendelkezési joga igen korlátozottá válik. Ennek következtében tehát az ajándéktárgy új tulajdonosa legfeljebb a vagyontárgy megőrzésére jogosult, bármely más felhasználáshoz már a szerzői jogi jogutódok engedélye, s bevonása szükséges.³⁸ A fenti problémára való rávilágítás fontosabb, mint gondolnánk, mégpedig azért, mert a vagyoni jogok jogutódlás útján történő megszerzésének lehetősége kiemelt jelentőséggel

³⁷ Gellért György: *Az öröklési szerződés*. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 2001. 167.

³⁸ Ez vezethető le analógia útján a Nagykomentár azon kijelentésétől is, miszerint „A megrendelt portréfestménynek a megrendelő részére való átadása önmagában nem jelenti a nyilvánosságra hozatali (kiállítási) engedély megadását.” (Gyertyánfy i. m. 114.), továbbá Fővárosi Törvényszék P.21.790/2017/84. számú ítéletéből.

bír a szerzői jogban. Az alkotás ugyanis az alkotó halálát követően is megmarad, sőt, akár hasznot is hozhat, a szerzői jog tovább élése pedig egyszerre jutalmazza az alkotásba fektetett időt, ösztönzi a további alkotások létrehozását, továbbá biztosítja azt, hogy az alkotásból befolyt hasznot ne csupán a szerző, hanem annak leszármazói (vagy más jogutódjai) a halálát követően is élvezhessék.³⁹ Ezekre figyelemmel pedig nem túlzás azt állítani: mindenkinek érdeke, hogy a vagyoni jogok és a személyhez fűződő jogok gyakorlása között ne merüljön fel kollízió.

Összegezve tehát elmondható, hogy a szerzői jogi jogutódlás központi problematikáját az adja, miszerint a szerzői jogi védelem alatt álló alkotás és az azon fennálló jogok ‘külön életet élhetnek’ – és számos esetben élnek is –, amelyet már csak tovább fokoz az, amikor a monista rendszer megtörik és a személyhez fűződő, valamint a vagyoni jogok is külön utakon kezdenek járni. E kérdések rendezetlenül hagyása végső soron ellehetetlenítheti a mű hasznosítását vagy akár komoly szerzői jogi jogsértéssel kapcsolatos perek megindulását eredményezheti a jogutódok között.

3. Enyém helyett miénk

A szerzői jogi jogutódlás másik kiemelt problémakörébe akkor csöppenhetünk, ha – szemben az eddigiekkel – a szerző vagy semmilyen formában nem végintézkedik, vagy ugyan él a végintézkedés lehetőségével, de a hagyaték mégsem szállhat át az alapján, másképp szólva: amikor törvényes öröklésre kerül sor. A törvényes öröklés – mely a végrendeleti öröklés hiányában vagy annak érvénytelensége esetén lép életbe – a parentéláris öröklés elvét követve határozza meg a hagyaték örököseinek kilétét. Amennyiben tehát a szerző vagy nem hagyott hátra végrendeletet, a hátrahagyott végrendelet érvénytelen, vagy esetleg az nem terjed ki a vagyon minden elemére, úgy a jogutódok kilétét a Ptk. 7. könyv VIII. cím rendelkezései határozzák meg.⁴⁰

A törvényes öröklés körében akkor ütközünk nehézségekbe, ha az immateriális hagyatékot nem csupán egy, hanem több örökös örökli meg, a jogutódok között ugyanis az immateriális vagyontárgyakon és a rajtuk fennálló jogokon

³⁹ Megjelenik többek között a BUE, TRIPS dokumentumokban is.

⁴⁰ Tekintettel arra, hogy az Szjt. 3. § értelmében a szerzői jogi törvény által nem szabályozott kérdésekben a Ptk., mint háttérjogszabály az irányadó.

jogosulti együttességhez hasonló speciális jogközösség alakul ki.⁴¹ A jogosulti együttesség jellemzője, hogy egy nem osztható szolgáltatás esetében valamenynyí jogosult kezéhez egyszerre kell teljesíteni.⁴² Így tehát amennyiben a szerzői jogok gyakorlására több jogutód válik jogosulttá, úgy mind a személyhez fűződő, mind pedig a vagyoni jogok gyakorlására valamennyiük egybehangzó akarata alapján kerülhet sor, a jogdíjakat pedig elvileg mindannyiuk kezéhez egyszerre kellene teljesíteni. Ha tehát az egyik vagyoni jogosult anélkül hoz a hasznosítással kapcsolatban döntést, hogy ahhoz valamennyi jogosulttárs hozzájárult volna, akkor jogsértést követ el, mely esetben a többi jogosulttárs fellépési joga megnyílik.⁴³ Talán nem szükséges részletezni, hogy milyen bonyodalmakat szülhet ez a helyzet, hiszen amennyiben a szerzőnek több, akár különböző országokban élő jogutódjai vannak, vagy az örökösök között haragos a viszony, ez a szabályozás a szerzői jog gyakorlását lehetetlenné teszi, amely pedig végső soron oda vezet, hogy a szerzői jog szembefordul annak alapvető céljával,⁴⁴ hiszen a műélvező közönség érdekei szenvednek csorbát.

E helyzet elkerülése érdekében elsődlegesen a szerző cselekedhet azáltal, hogy – megfelelő körülményekkel eljárva – halál esetére szóló rendelkezés keretében meghatározza a vagyoni – és ezáltal a személyhez fűződő – jogokat öröklő, vagy legalább az azok gyakorlására feljogosított jogutódot. Amennyiben azonban erre a szerző által nem kerül sor, úgy a jogutódok kezében is vannak eszközök. Az egyik lehetséges megoldás a rendelkezés a várt örökségről, a másik pedig a hagyatéki eljárásban az osztályos egyezség megkötése. E megállapodások révén ugyanis lehetséges rendelkezni arról, hogy mely örökös társ legyen a vagyoni és személyhez fűződő jogok jogosultja, vagy az azok gyakorlására kijelölt személy. Erre a lehetőséget maga az Szjt. teremti meg⁴⁵ és ebben a tekintetben áttöri a jogok élők közötti forgalomképtelenségének merev

⁴¹ Gyertyánfy Péter: A szerzői vagyoni jogok öröklése. *Jogászvilág*, 2020.
<https://tinyurl.com/mr24cux8>

⁴² Ptk. 6:32. §.

⁴³ „A perbeli festmény tulajdonosa a felperes, akitől az alperesnek használati engedélye a festmény vonatkozásában nem volt. Ezt maga az alperes sem állította, az ő védekezése azon alapult, hogy a képet az örökgyótól örökölte. Így az aukcióra bocsátáshoz, az aukció előtti kiállításához, a festmény nyilvános forgalomba hozatalra való felkínálásához a szerzői jogok vagyoni jogi jogosultjának – aki a festmény tulajdonjogához hasonlóan a felperes, ugyanazon öröklési láncolat alapján, amely alapján a tulajdonjoga is megállapítást nyert – engedélye nélkül került sor. Ezért a bíróság arra a következtetésre jutott, hogy az alperes megsértette a felperes szerzői vagyoni jogosultságait.” Fővárosi Törvényszék P.21.790/2017/84. sz. ítélete.

⁴⁴ A szerzői jog alapvető célja, hogy a mű eljuthasson a műélvező közönséghez, a szerző pedig anyagi juttatásban részesülhessen alkotásáért.

⁴⁵ Szjt. 9. § (5)

szabályait.⁴⁶ A jogutódok tehát saját igényeikhez és szükségleteikhez mérten – kizárólag – egymás között akár ingyenes, akár visszterhes átruházással rendezhetik a szerzői vagyoni jogok sorsát, az erről megkötött egyezség pedig annak jogszabályi megfelelősége esetén osztályos egyezséggént jóváhagyható.⁴⁷ Említésre méltó, hogy akad a jogirodalomban olyan álláspont, amely szerint a létrejövő helyzet a közös tulajdon szabályaihoz hasonlít inkább,⁴⁸ valamint olyan is, amelynek értelmében a vagyoni jogok jogosultjai szótöbbséggel hozhatnak határozatot.⁴⁹ Az Szjt. rendelkezéseiből mégis inkább az tűnik ki és ekként az a jogirodalmi álláspont⁵⁰ mutatkozik szorgalmazandónak, miszerint az „[...] örökösársak abban a helyzetben vannak, mint a szerzőársak, hiszen a rendelkezés tárgyául szolgáló mű elválaszthatatlan, nem osztható részekre. Így [...] analógia útján [...] együttes rendelkezési jogukat kell feltételezni.”⁵¹ Ennek fényében pedig célszerű a problémát nem csupán felismerni, hanem kezelni is, ellenkező esetben ugyanis akár a mű hasznosíthatósága kerülhet veszélybe.

4. Inkább vegyük le a szemüveget...

Bár jelen tanulmány csupán szemezgetett a szerzői jogi jogutódlás körében felmerülő problémák közül, kiemelve a szerző által legégetőbbnek vélt kérdéseket,⁵² már e rövid áttekintésből is nyilvánvaló, hogy a szerzői jogi jogutódlás számos rendezetlen problémát rejt. Ahhoz, hogy az immateriális javak zökkenőmentesen átszállhassanak egy többlépcsős folyamat minden lépcsőfokán körültekintően kell eljárni, kezdve mindezt a szerzői minőség és az oltalom fennállásának megállapításával. Amennyiben beazonosítottuk a szerzői művet, célszerű, hogy a szerző – szem előtt tartva a műpéldány és a

⁴⁶ Kecskeméti i. m. 70–71.

⁴⁷ Uo. 74–76.

⁴⁸ Weiss Emília: A Ptk. öröklési jogi könyvének koncepciója. *Polgári Jogi Kodifikáció*, 2001/6. 16–28. <https://tinyurl.com/yxcu2m3x>; Petkó i. m. 2.

⁴⁹ Legeza (2023) i. m. 88.

⁵⁰ Ld. pl. Petrik Ferenc: Szerzői jog. Budapest, Közigazdasági és Jogi Kiadó, 1990. 73. Hivatkozva: Hidvéginé Adorján Lívia: A hagyatéki vagyon változásának és az özvegyi jog érvényesülésének gyakorlati problémái. Előtanulmány a Polgári Törvénykönyv öröklési jog fejezetének módosításához. *Magyar Jog*, 2000/6. 339–353.

⁵¹ Benárd Aurél: Vagyoni jogok In: Benárd Aurél – Tímár István (szerk.): *A szerzői jog kézikönyve*. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1973. 124.

⁵² Szintügy nehézségeket rejt a hagyatéki eljárás, a szerző életében tett rendelkezéseinek hatása (pl. felhasználási szerződés kötése) vagy akár az utóörökös nevezés is.

jogok, valamint a személyhez fűződő és vagyoni jogok speciális kapcsolatát – megfelelően rendelkezzen a szellemi hagyaték tárgyairól, majd pedig fontos, hogy az alkotások elő is kerüljenek a hagyatéki eljárás során. Végezetül pedig mind az általános örökösöknek, mind pedig valamely műpéldányt jogutódlás útján megszerző személy(ek)nek mindenkor körültekintően kell eljárni, ellenkező esetben ugyanis könnyedén szerzői jogi jogsértésre kerülhet sor.⁵³

Probléma problémát szül, így könnyedén belegabalyodhatunk a szerzői jogi jogutódlás során felmerülő nehézségek végtelenített hálójába. Csábítónak tűnhet hát a gondolat, hogy inkább csak 'levegyük a szemüveget' és ne szemléljük életünket a halál után, vagy legalábbis ne a szerzői jog szemüvegén keresztül. Tekintettel azonban arra, hogy valamennyien szerzők voltunk, vagyunk és leszünk, megfutamodás helyett javallott még jobban elmélyülni a szerzői jogi jogutódlás kérdéseiben, biztosítva ezáltal jogutódjainak zökkenőmentes jogszerzését és joggyakorlását.

⁵³ Például, ha a műpéldányt hagyományrendelet vagy halál esetére szóló ajándékozás útján megszerző személy az általános – és ekként a személyhez fűződő jogokat öröklő – örökös hozzájárulása nélkül kiállítja.